

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Левченко А. В.

ВСТУП

«Бути українцем – це значить бути постійно в стані доказування свого права на існування», – зазначав свого часу український політичний і громадський діяч, перший Голова Директорії УНР Володимир Винниченко. З цим складно не погодитись, адже впродовж всієї своєї історії Україна постійно виборювала своє право на незалежність, свободу і територіальну цілісність від країн-сусідів, які неодноразово на неї зазіхали. Історія повторюється знову... Одинадцятий рік як російськими військами захоплено і анексовано окремі українські території та третій рік повномасштабного вторгнення росії до України... І третій рік країна живе в умовах воєнного стану, введеного з 5 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, коли ранок українців почався з обстрілів, бомбардувань та інших жахів війни, спричиненими збройними силами ворожої армії.

Та якщо воєнні дії змінили звичне мирне і спокійне життя українців, то вимушене запровадження воєнного стану змінило також і їх правовий статус. Адже саме по собі введення цього правового режиму передбачає можливість тимчасового, на період його дії, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в межах та обсязі, які необхідні для запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Серед потенційно обмежених в умовах воєнного стану прав виділяють і одне з основоположних прав людини – право на таємницю кореспонденції, що включає в себе право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Водночас, через воєнні дії кожен українець став більше використовувати різноманітні засоби кореспонденції, щоб максимально частіше бути на зв'язку зі своїми рідними і близькими, які можуть опинитись у небезпеці. А тому державі важливо забезпечити правомірне обмеження цього права в умовах воєнного стану та не допускати надмірного чи незаконного його обмеження.

Варто зазначити, що тематика обмеження прав в умовах воєнного стану та її специфіки воєнного стану зокрема, неодноразово висвітлювались в наукових працях як вітчизняних, так і закордонних науковців. В той же час, спостерігається відсутність наукових досліджень, які б стосувалися обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану.

До того ж, правовий режим воєнного стану не є звичним явищем ні для України, ні для інших держав світу. А тому дослідження питання обмеження права на таємницю кореспонденції під впливом воєнного стану з урахуванням вищезазначених обставин є необхідним та надзвичайно актуальним з метою недопущення його незаконного порушення чи надмірного обмеження.

1. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: правова природа, ознаки, принципи, підстави

Рівень забезпечення прав і свобод людини є показником рівня свободи особи в державі та виконання державою своїх зобов'язань перед людьми. Будучи одним із основоположних та невід'ємних прав людини, право особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції гарантує їй свободу й особисту недоторканність, а його забезпечення набуває особливого значення. Це зумовлені тим, що листування, телефонні розмови, телеграфна та інша кореспонденція є досить важливим засобом спілкування людей як в особистій, так і в робочій сферах. Втім, право на таємницю кореспонденції не є абсолютним. Міжнародні документи та акти національного законодавства встановлюють певні застереження.¹ Відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод обмеження здійснення цього права можливі згідно із законом у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб².

В той же час, для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності в Україні введено воєнний стан, який передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Безперечно, в умовах воєнного стану, коли нормальне функціонування держави і суспільства стає неможливим, окремі права і свободи людини і громадянина зазнають певних обмежень. Водночас, застосовуючи обмеження прав і свобод людини, кожна країна керується положеннями статті 29 Загальної декларації прав людини, якою передбачено, що при здійсненні прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з

---

¹ Міхневич Л.В. Конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції окремих категорій осіб. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 102-106 (тут – с. 102).

² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 28.03.2024).

метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Зазначається, що обмеження прав людини – це звуження обсягу її прав, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють реалізацію особою прав і свобод. Загалом – це певні заборони, що покликані змінити поведінку особи через обмеження суб'єктивного права.³

При цьому обмеження права на таємницю кореспонденції, як і будь-якого іншого права людини, в тому числі в умовах воєнного стану, застосовується лише за чітко визначених умов, серед яких: 1) обмеження повинно бути встановлене законом або здійснюватись згідно із законом; 2) обмеження має бути необхідним у демократичному суспільстві; 3) обмеження повинно запроваджуватись лише для захисту конкретних інтересів.

Стосовно першого критерію – відповідності закону – Європейський суд з прав людини напрацював низку вимог, що розкривають його зміст: закон має бути достатньо доступним, особі має бути відомо про правові норми, що застосовуються в кожному конкретному випадку; норма закону має бути сформульована достатньо чітко, щоб дозволити особі передбачити наслідки відповідних дій. Щодо необхідності у демократичному суспільстві – другого критерію – то Європейський суд з прав людини визнає за державами певну свободу розсуду у питанні, що є необхідним в тому чи іншому демократичному суспільстві, однак вимагає від держав дотримання пропорційності між обмеженням прав і свобод людини і громадянина та досягнутою законною метою захисту інтересів суспільства. Стосовно третього критерію – правомірності мети обмеження – то кожна стаття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод містить перелік цілей для обмеження кожного конкретного права.⁴

Дійсно, для того, щоб обмеження прав і свобод людини було правомірним, необхідним є дотримання умов законності, легітимності та необхідності, які в своїй сукупності утворюють так званий «трискладовий тест».

Водночас, у юридичній науковій літературі виділяють певні ознаки обмежень прав і свобод людини, які застосовуються в умовах воєнного стану будь-якої генези:

– обмеження являють собою певні юридичні та фактичні наслідки у вигляді певних «незручних» умов для відповідних суб'єктів, права і свободи яких обмежуються за одночасного задоволення правових інтересів суб'єкта владних повноважень, який запровадив такі

---

³Фігель Ю.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична»*. 2015. Вип. 2. С. 222-230 (тут – с. 223).

⁴Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти. Навчальний посібник. Київ: Видавництво ФОП Голембовська О.О. 2018. 208 с. (тут – с. 121-122).

обмеження, або інтересів третьої сторони, яка зацікавлена у запровадженні таких обмежень;

– обмеження у будь-якому випадку становлять собою зменшення дозволеної нормами права поведінки (наприклад, особливий режим в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, заборона проведення зборів, мітингів, демонстрацій та інших масових зборів, запровадження комендантської години, заборона проведення виборів до представницьких органів влади тощо);

– обмеження, які запроваджуються у зв'язку із введенням воєнного стану, завжди мають встановлені нормами права межі їх реалізації, зокрема просторові, так як запроваджуються на певній території, визначеній у відповідному акті, та тимчасові, оскільки в обов'язковому порядку повинні мати строк дії, який також визначається у рішенні суб'єкта владних повноважень⁵.

Зазначені ознаки обмеження прав і свобод людини в умовах дії особливих правових режимів притаманні і обмеженню права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах воєнного стану.

Крім того, аналіз конституційного регулювання обмеження прав і свобод людини, зокрема і права на таємницю кореспонденції, в умовах воєнного стану дозволяє виділити та узагальнити певні принципи, відповідно до яких таке регулювання має бути здійснене:

– громадяни обов'язково мають бути поінформовані про те, що на території, на якій вони проживають чи тимчасово перебувають, введений особливий правовий режим, про що має бути офіційно поінформовано відповідно до вимог національного законодавства;

– громадяни повинні бути поінформовані про те, які їхні права і свободи можуть бути обмежені і на який строк, про що обов'язково має бути зазначено в документі про введення воєнного стану;

– обмеження прав і свобод людини в умовах особливих правових режимів не можуть супроводжувати будь-якою дискримінацією на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, національної приналежності, соціального і матеріального стану, віросповідання тощо;

– навіть в умовах воєнного стану окремі права людини не можуть бути обмежені, зокрема право на свободу від катувань, від жорсткого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покаранню, право не бути в рабстві чи підневільному стані;

– обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану повинно відбуватися через призму парламентського контролю, який виражається певною мірою в необхідності схвалення парламентом введення особливого правового режиму та продовження його терміну;

---

⁵Мельник Р.І. Чубко Т.П. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 1. С. 125-134 (тут – с. 128-129).

– запровадження воєнного стану не зупиняє діяльності судових органів та зберігає право громадян на звернення до суду за захистом своїх прав і свобод.⁶

Зрештою, аналіз нормативних актів про воєнний стан дозволяє узагальнити підстави введення цього особливого правового режиму та, відповідно, тимчасового, на період дії цього режиму обмеження певних прав і свобод. Вважається, що саме ці підстави слугують основою для тимчасового обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах воєнного стану, до яких слід віднести:

- 1) збройну агресію чи загрозу нападу;
- 2) небезпеку державній незалежності України, її територіальній цілісності.⁷

2. Проблеми та перспективи реалізації обмежень права на таємницю кореспонденції під впливом воєнного стану

Відомо, що запровадження особливих правових режимів є легальною можливістю суттєвого обмеження прав і свобод людини і громадянина, у тому числі права на таємницю кореспонденції. Проте існуючий нині механізм запровадження в Україні або в окремих її воєнного стану не є досконалим з огляду на певні законодавчі колізії.

Перш за все, варто відмітити, що частиною 2 статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачається, що Президент України негайно звертається до Верховної Ради України щодо затвердження указу про введення воєнного стану. При цьому відповідно до частини 4 цієї ж статті, а також статті 83 Конституції України у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження такого указу. Тому часовий проміжок затвердження указу про введення воєнного стану може подовжуватись до двох днів, що, в деяких випадках, є зовсім неприйнятним з огляду на потенційні загрози національній безпеці та територіальній цілісності, коли подібні рішення потребують оперативного ухвалення.

Водночас Законом України «Про введення воєнного стану» передбачено, що в указі Президента України про введення воєнного стану, окрім іншого, зазначається час введення і строк, на який він

---

⁶Хила І.Ю. Конституційні основи обмеження прав і свобод в умовах надзвичайного стану: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Том 1. С. 39-44 (тут – с. 43).

⁷Левченко А.В. Підстави обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного та воєнного стану в Україні: теоретичні та практичні аспекти реалізації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 81–85. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.11>(тут – с. 84).

вводиться.⁸ Відповідно з часу введення, який відображається в указі, передбачається можливість обмеження прав і свобод людини і громадянина. Однак сам указ набирає чинності одночасно з набранням чинності законом про введення воєнного стану. Очевидно, що у такому випадку, коли закон буде затверджено протягом двох днів, поки Верховна Рада України збереться на засідання, а відповідно до указу Президента України воєнний стан вже ніби буде діяти, матимуть місце незаконні обмеження прав і свобод людини, у тому числі конституційного права людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Тому, певно, строк зібрання народних депутатів на засідання у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану потребує перегляду. Так, рекомендується, враховуючи окремі критичні ситуації, які можуть бути досить небезпечними з огляду на збройні агресії проти України, скоротити термін дводенного строку зібрання, наприклад, до 24 годин.⁹

Недоцільною при введенні воєнного стану в Україні є і складна бюрократична процедура його введення, за якою передбачається складний процес та велика кількість документів – пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, указ Президента України та підготовлений ним проект закону про затвердження указу, прийнятий Верховною Радою України закон. Безумовно, це також впливає на швидкість у разі необхідності введення воєнного стану в країні.

До того ж, не менш важливою проблемою на шляху до введення в Україні воєнного стану є неможливість народних депутатів коригувати зміст указу Президента України. Адже Конституція України та Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не регулюють таких техніко-юридичних та процедурних деталей, однак частини 1 і 2 статті 190 Регламенту Верховної Ради України¹⁰ передбачає, що Верховна Рада України може прийняти повністю, частково з рекомендаціями та (або) застереженнями або відхилити проект закону про затвердження відповідного указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях. При цьому, якщо Верховна Рада України затвердила відповідним законом такий указ Президента України частково з рекомендаціями та (або) застереженнями, то чинними є

---

⁸Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>(дата звернення 28.03.2024).

⁹Левченко А.В. Вплив правового режиму воєнного стану на забезпечення права на таємницю кореспонденції в Україні. *COPERNICUS. Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1. Issue 2. С. 86 – 95. DOI<https://doi.org/10.15804/CPLS.2022.09> (тут – с. 94).

¹⁰Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>(дата звернення 28.03.2024).

положення відповідного указу, затвердженого Верховною Радою України.¹¹

Тому, з метою удосконалення цього механізму варто, перш за все, змінити кількість нормативно-правових актів, які приймаються для введення воєнного стану. Адже по факту процедура запровадження воєнного стану в Україні передбачає одну процесуальну дію, але кілька документів. Доцільно запровадити таку процедуру введення воєнного стану, за якої Президент України ініціює запровадження воєнного стану шляхом внесення проекту закону, який розглядається і ухвалюється Верховною Радою України.

Зазначена рекомендація дозволить подолати ще один недолік існуючого нині механізму щодо неможливості народних депутатів коригувати зміст указу Президента України про введення воєнного стану.¹²

Крім того, системне тлумачення Закону України «Про правовий режим воєнного стану», зокрема статті 5 цього нормативного акту, показує нелогічну структуру цієї статті. Незрозуміло, чому положення, в якому говориться про оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затвердженого Верховною Радою України (частина третя), розміщене перед положеннями про порядок затвердження цього указу Верховною Радою України (частини четверта та п'ята).¹³

Певно, варто відзначити необхідність врегулювання положень статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», зокрема перенести частину 3 після частин 4 і 5, що дозволить у логічній послідовності описати порядок введення воєнного стану.

Досить серйозною проблемою механізму запровадження воєнного стану є відсутність у національному законодавстві про воєнний стан, у тому числі в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» тлумачень, що саме варто розуміти під поняттями «зброяна агресія», «загроза нападу», «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності». Тому, очевидно, що по суті введення режиму воєнного стану та, відповідно, встановлення обмежень прав і свобод людини, може мати місце з підстав, які вбачаються достатніми на думку членів Ради національної безпеки і оборони України, Президента України та

---

¹¹Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovyh-rezhymiv.pdf> (дата звернення: 27.03.2024) (тут – с. 75).

¹²Левченко А.В. Вплив правового режиму воєнного стану на забезпечення права на таємницю кореспонденції в Україні. *COPERNICUS. PoliticalandLegalStudies*. 2022. Vol. 1. Issue 2. С. 86 – 95. DOI<https://doi.org/10.15804/CPLS.2022.09>(тут – с. 94).

¹³Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovyh-rezhymiv.pdf> (дата звернення: 27.03.2024) (тут – с. 81).

народних депутатів.¹⁴ Звісно, це не дає достатніх гарантій уникнення зловживань у сфері обмеження прав людини, у тому числі її конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

А тому необхідно на законодавчому рівні, зокрема в законі України «Про правовий режим воєнного стану», надати визначення поняттям «збройна агресія», «загроза нападу», «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності». Адже нормативно закріплене тлумачення цих понять, які є підставами для обмеження як права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану, так і інших прав і свобод людини, надасть гарантії уникнення необґрунтованого та надмірного обмеження цих прав.¹⁵

Окрім того, норми національного законодавства, зокрема стаття 64 Конституції України, залишають на розсуд уповноважених органів за наявності достатніх на їх думку підстав для введення воєнного стану, і питання про те, які права і свободи людини можна обмежувати у зв'язку із введенням таких особливих правових режимів.¹⁶ Це зумовлено тим, що в Україні діє така модель регулювання обмежень, яка передбачає конституційно закріплений перелік прав і свобод людини, які не можна обмежувати навіть за умов дії особливих правових режимів. При цьому вважається, що існуюча модель не в повній мірі відповідає вимогам правової держави, оскільки найбільш оптимальною видається така модель регулювання обмежень прав людини, за якої конституція держави закріплює вичерпний перелік прав, які можна обмежити. Певна річ, що в такому випадку конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції залишається незахищеним від неправомірного або надмірного обмеження під приводом усунення суспільної загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки.

До того ж, простежується невідповідність конституційної норми статті 64, в якій закріплений перелік прав, які не можна обмежувати в умовах дії особливих правових режимів¹⁷, та норм закону України «Про правовий режим воєнного стану», яким передбачено вимоги до Указу Президента України про введення того чи іншого правового режиму

---

¹⁴Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74-78. (тут – с. 75).

¹⁵Левченко А.В. Підстави обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного та воєнного стану в Україні: теоретичні та практичні аспекти реалізації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №4. С. 81 – 85. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.11>(тут – с. 84).

¹⁶Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text\(дата звернення28.03.2024\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text(дата%20звернення28.03.2024))

¹⁷Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text\(дата звернення28.03.2024\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text(дата%20звернення28.03.2024)).

щодо встановлення вичерпного переліку конституційних прав і свобод людини, які будуть тимчасово обмежуватись.¹⁸

Відповідно, потребують узгодження норми статті 64 Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Це дозволить також трансформувати українську модель регулювання обмежень прав і свобод людини, серед яких і право на таємницю кореспонденції, в умовах воєнного стану з існуючої моделі до найбільш оптимальної, яка притаманна правовим державам, при якій національною конституцією встановлюється перелік тих прав, які можна обмежити в умовах воєнного стану.¹⁹ Це дозволить ефективно забезпечувати і захищати ці права, у тому числі, гарантоване Конституцією України право людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в умовах воєнного стану, коли нормальне функціонування держави і суспільства стає неможливим, окремі права і свободи людини і громадянина зазнають певних обмежень. При цьому, під обмеженням прав людини розуміють звуження обсягу її прав, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють реалізацію особою прав і свобод. Серед потенційно обмежених в умовах воєнного стану прав виділяють і одне з основоположних прав людини – право на таємницю кореспонденції.

Аналіз нормативних актів про воєнний стан дозволяє узагальнити підстави введення цього особливого правового режиму та, відповідно, тимчасового, на період дії цього режиму обмеження певних прав і свобод. Вважається, що саме ці підстави слугують основою для тимчасового обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах воєнного стану, до яких слід віднести збройну агресію чи загрозу нападу на безпеку державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Вважається, що воєнний стан є практично єдиною легальною можливістю суттєвого обмеження права людини на таємницю кореспонденції як і багатьох інших прав і свобод людини. Однак, встановлено, що існуючий нині механізм запровадження в Україні або в окремих її місцевостях такого особливого правового режиму як воєнний стан не є досконалим з огляду на певні законодавчі колізії.

Водночас, зазначені прогалини й недоліки техніко-юридичних та процедурних аспектів запровадження режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях можуть суттєво гальмувати введення цього правового режиму, що може бути досить небезпечним у випадку

---

¹⁸Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>(дата звернення 28.03.2024)

¹⁹Левченко А.В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 116 – 122. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-19> (тут – с. 121).

збройної агресії проти України. Зрештою, недосконалість цього механізму буде впливати на права і свободи людини і громадянина, у тому числі права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, обмеження якого передбачено законодавством на час дії режиму воєнного стану, та може спричинити надмірне або необґрунтоване обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану.

Тому варто удосконалити механізм введення воєнного стану, зокрема шляхом скорочення строку зібрання народних депутатів для затвердження указу Президента України про введення воєнного стану та надання їм можливості коригувати зміст такого указу, зміни кількості нормативно-правових актів, необхідних для його запровадження, викладення положень статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» таким чином, щоб у логічній послідовності описати порядок введення воєнного стану, закріплення в національному законодавстві понять «збройна агресія», «загроза нападу», «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності», узгодження норм статті 64 Конституції України та положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо переліку прав, які можливо обмежити в умовах воєнного стану та, водночас, трансформації існуючої в Україні моделі регулювання обмежень прав і свобод в умовах воєнного стану до найбільш оптимальної та притаманної правовим державам.

Наведені рекомендації допоможуть спростити механізм введення воєнного стану в Україні або на окремих її територіях і, в той же час, захистити права і свободи людини і громадянина, зокрема конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції від незаконних або надмірних обмежень.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню впливу правового режиму воєнного стану на забезпечення права на таємницю кореспонденції. Адже воєнний стан є практично єдиною легальною можливістю суттєвого обмеження права людини на таємницю кореспонденції, як і багатьох інших прав і свобод людини. Автором розкрито питання правової природи, ознак, принципів та підстав обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів. Проаналізовано існуючий в Україні механізм запровадження воєнного стану, оскільки його недоліки і недосконалість можуть впливати на стан захищеності прав і свобод людини, зокрема і права на таємницю кореспонденції. Серед прогалин й недоліків техніко-юридичних та процедурних аспектів запровадження режиму воєнного стану в Україні автором виділено тривалий строк зібрання народних депутатів для затвердження указу Президента України про введення воєнного стану та їх неможливість коригувати зміст такого указу, значну кількість нормативно-правових актів, необхідних для введення воєнного стану, нелогічне викладення положень статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного

стану», що описує порядок введення воєнного стану, відсутність законодавчо закріплених визначень понять, які по суті є підставами для введення особливого правового режиму, неузгодженість норм статті 64 Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо переліку прав, які можливо обмежувати в умовах воєнного стану, а також наявність такої моделі регулювання обмежень прав людини в умовах дії особливих правових режимів, яка не відповідає вимогам правової держави. Доведено, що недосконалість механізму запровадження воєнного стану буде впливати на права і свободи людини і громадянина, у тому числі на права людини на таємницю кореспонденції, обмеження якого передбачено законодавством на час дії режиму воєнного стану, та може спричинити надмірне або необґрунтоване обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану. А тому автором наведено аргументовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення механізму введення воєнного стану в Україні або на окремих її територіях, що дозволить захистити права і свободи людини і громадянина, у тому числі конституційне право на таємницю кореспонденції від незаконних або надмірних обмежень.

Література

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 28.03.2024).
2. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення 28.03.2024).
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 28.03.2024).
4. Левченко А.В. Вплив правового режиму воєнного стану на забезпечення права на таємницю кореспонденції в Україні. *COPERNICUS. Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1. Issue 2. С. 86–95. DOI <https://doi.org/10.15804/CPLS.20222.09>
5. Левченко А.В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 116–122. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-19>
6. Левченко А.В. Підстави обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного та воєнного стану в Україні: теоретичні та практичні аспекти реалізації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 81 – 85. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.11>
7. Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/wp->

content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovuh-rezhymiv.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

8. Мельник Р.І. Чубко Т.П. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 1. С. 125-134.

9. Міхневич Л.В. Конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції окремих категорій осіб. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 102-106.

10. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти. Навчальний посібник. Київ: Видавництво ФОП Голембовська О.О. 2018. 208 с.

11. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74-78.

12. Фігель Ю.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. Серія «Юридична». 2015. Вип. 2. С. 222-23).

13. Хила І.Ю. Конституційні основи обмеження прав і свобод в умовах надзвичайного стану: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Том 1. С. 39-44.

Information about the author:

Levchenko Alina Valeriyivna,

Postgraduate Student at the Department of Public and International Law
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1, Peremohy avenue, Kyiv, 03057, Ukraine